

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Ioannis Ernesti Schvberti S. Th. D. Et Prof. Primar.
Academ. Helmstad. Abbatis Coenobii Ad Lap. St. Mich.
Sem. Theol. Directoris Institvtiones Theologiae Moralis**

Schubert, Johann E.

Ienae [u.a.], 1759

Caput VI. De Officiis Christianorum in statu civili

[urn:nbn:de:hbz:466:1-50801](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-50801)

OFFICIIS CHRISTIANORVM
IN STATV CIVILI.

§. CXLII.

Civitas.

Conjunctio plurium familiarum ad communem omnium felicitatem externam & securitatem promovendam dicitur CIVITAS seu RESPUBLICA. Cum igitur homines, praesertim Christiani, obligentur, proximum, sicut se ipsos, diligere, omnes, quantum possunt, juvare & a laesionibus abstinere, (§. 99.) ad hunc finem singulari unione opus non esse videtur. At vero ingens illa humanae naturae corruptio homines ad contraria studia semper impellit, sic ut miserrima foret humani generis conditio, si officiorum istorum adimpletio, qua externa felicitas & securitas publica continetur, a solo cujusvis arbitrio expectanda esset. Hinc de societate cogitandum erat, quae homines ita uniret, ut aliorum studio juvari, & securitate frui possent, etiamsi alii aliis haec officia sponte praestare nollent. Quae quidem societas cum concipi haud possit, nisi in ea vis & potentia sufficiens extaret, eos, qui aliis nocere malunt, quam pro-

prodesse, cogendi, ut nemini damnum inferant, sed potius, quantum possunt, societatem & illorum membra juvent, manifestum est, *Rempublicam esse societatem, eo fine compositam, ut ipsa adversus omnis generis lesiones & injurias externa vi defendatur, qualibet illius membra cogantur, ut nemini damnum inferant, & cuncta sic disponantur, ut communis omnium felicitas externa facilius haberi & promoveri possit.* Inde vero sequitur,

1. *Finem totius Reip. esse tum securitatem publicam & privatam, tum felicitatem externam conjunctis aliorum viribus & studiis facilius & plenius obtinendam;*

2. *In ea nec societates nec alia negotia impediri posse, quibus vera humani generis felicitas continetur, sed hæc omnia potius juvanda, promovenda, & perficienda esse;*

3. *In eadem quoque extare oportere jus & potestatem externam, tum securitatem toti civitati & omnibus ejus membris præstandi, tum ea ordinandi, disponendi, & efficiendi, quæ ad bonum publicum totius Reip. faciunt;*

4. *Jus vero & potestas illa aut uni personæ aut nonnullis præstantioribus Reipublicæ membris, aut denique omnibus familiarum capitibus tradi potest. Inde oriuntur variæ regiminis formæ, MONARCHICA nimirum, ARISTOCRATICA, & DEMOCRATICA. Atque istæ rursus inter se*

permisceri, aut per se invicem temperari possunt. Quod si acciderit, forma Reipublicæ composita existit. Cum ergo civitas jure & potestate ista carere nequeat, aliquam sine dubio regiminis formam in quacunque civitate adesse oportet.

5. Summum illud jus, in rep. omnia ad illius finem disponendi & ordinandi, dicitur MAJESTAS, & cui ea competit, sive fit unica persona, sive integrum collegium, PRINCEPS seu MAGISTRATUS SUPREMVVS. Reliqui autem, qui sub jure alterius existunt, SVBDITI appellantur. Inde sequitur, *Rempublicam esse societatem ex principe & subditis compositam.*

6. Simulac ergo civitates existere ceperunt, alios imperantes, alios vero subditos esse oportuit. Ratio autem, cur alii imperent, & alii summæ potestati subiant, aut in illorum natura & nascendi conditione, aut in violenta subjectione, aut denique in spontaneo pacto contenta esse debet. At vero, si naturam hominum & primam eorum originem spectes, omnes sibi sunt æquales. Per violentam subjectionem unus quidem imperium in alios sibi rapere potuit. Quia vero ille acquirendi modus cum læsione aliorum conjunctus foret, ejusmodi civitatis fundamentum esset injustum. (S. 99.) *Ergo nihil remanet, quam spontaneum pactum,*

quo plures familiae in civitatem coalescere possunt.

Si homines primæva sanctitate adhuc gauderent, & quilibet sua officia erga proximum sponte adimpleret, non opus esset civitatibus. In statu quidem integritatis plures familiae uniri potuissent sub communi capite. Sed hæc societas potius paterna, quam civilis fuisset. Itaque hominum vitia, & commune periculum inde imminens omnibus, institutioni Rerump. primam occasionem dederunt. Ab initio, cum pauciores adhuc essent familiae, quælibet sub suo capite vivebat. Cum vero numerus earum augetur, & familia potentior infirmiolem opprimeret, sibi que subiceret, reliquæ de uniendis viribus adversus communem hostem, & de securitate conjunctis viribus sibi præstanda cogitabant. Pactum ergo percutiebant de societate ineunda, cujus finis esset publica securitas. Sed mox intelligebant, hanc societatem nullius fore utilitatis, nisi unus esset dux & caput reliquorum, qui vinculum societatis constringeret, pacem inter membra illius conservaret; & omnium viribus ad communem finem uteretur. Cumque experientia doceret, societatem hanc majorem consecuturam esse perfectionem, si membrorum vires non tantum ad

Kk y   defen-

defensionem adversus injurias, sed etiam ad varii generis felicitatem promovendam unirentur, supremo capiti jus quoque traditum est, ordinandi ea, quæ huic fini inservire viderentur. Itaque quemadmodum prima civitatum forma sine dubio monarchica fuit, ita & primus earum finis sola securitas fuisse videtur. Abusus supremæ potestatis, quæ in unum devoluta erat, postea effecit, ut forma aristocratica & democratica introduceretur. Quamvis primæ civitates per violentam subjectionem ortæ esse videantur, ea tamen sola dici potest justa & legitima, quæ pacto nititur, nisi violenta subjectio præviis lationibus extorta fuerit. Quod vero de pacto diximus, non ita intelligendum est, ac si singuli imperantes ad gubernacula Reip. novo subinde pacto promovendi essent. Sufficit enim, si Majorum pactum præcesserit, quo alicui principum familia summa rerum tradita, & ordo successionis constitutus est.

§. CXLIII.

Illius divina institutio.

Quæcunque societas ad humani generis felicitatem & conservationem necessaria est, illa lege naturæ non tantum approbatur, sed etiam præcipitur. (§. 17.) Et quoniam lex naturæ simul est divina (§. 28.)

(§. 28.) talis societas ab ipso Deo instituta & communita esse debet. At enim vero Rebuspublicis humanum genus carere nequit, si secure & tranquille vivere, suamque felicitatem conjunctis plurium viribus promovere velit. (§. 142.) *Ergo fateamur, necesse est, Respublicas ab ipso Deo institutas, ac lege tam naturali quam positiva confirmatas esse.* Cum vero nulla civitas sine principe concipi possit,

1. *Et ipsi magistratus a Deo constituti sunt.*

Dan. II. 21. Jo. XIX. 11. Rom. XIII. 1.

2. Fieri quidem potest, ut nonnulli per vim & injustitiam summa rerum potiantur, quem acquirendi modum Deus non approbat. Quia vero nulla respublica stare posset, si nexus civilis a cujuslibet judicio dependeret, sitne magistratus legitime an illegitime constitutus, & Deus omnia sua providentia gubernat, multaque ab ipso minime approbata fieri permittit, cujus rei rationem nos non semper perspicere possumus, & ea ad suos fines sapientissime dirigit, *ille nobis sit magistratus, a Deo constitutus, in cujus potestate existimus.* Rom. XIII. 1.

3. Qui in civitate existit, varias relationes nanciscitur, quæ statum civilem constituunt. Cum igitur civitas sit societas ab ipso Deo approbata & instituta, *talem quoque esse judicemus statum civilem, omniaque*

que jura & officia, huc pertinentia. 1. Cor. VII.
20. Eph. IV. 1.

Divina Rerumpublicarum approbatio, præter rationem jam redditam, patet, tum ex Rep. Ebræorum, quam Deus extare volebat, quamprimum illi ab alieno imperio erant liberati, tum ex legibus divinis magistratui pariter ac subditis latis, tum denique ex piorum hominum exemplis, quos Deus vel ad summum regimen, vel ad splendidissimas dignitates & officia, in Gentilium quoque regnis, extulit. Neque huic instituto aut Ecclesia aut libertas christiana repugnat. Quemadmodum autem ea, quæ naturali modo eveniunt, a Deo approbantur, vi providentiæ divinæ, quæ omnia gubernantur, Deum habent auctorem, ita & civitates ab ipso Deo institutæ merito censendæ sunt, quod de magistratibus, qui extra Remp. existunt, ipse Paulus testatur. Rom. XIII. Minus igitur recte intelliguntur loca scripturæ Matth. XX. 25. 26. Luc. XII. 13. Jo. VI. 15. 1. Cor. VI. 1-8. si statum Reip. aut officium magistratus improbandi credantur. Nam aut ministris Ecclesiæ muneris non licere officium magistratus occupare, nec in Ecclesia Dei iudices imperantes constitutos esse, aut regnum Christi spirituale non evertere politias hu-

manas, aut non decere Christianos, coram
iudice gentili & illorum sacris infenso liti-
gare, docent. Oporteret utique Chri-
stianos actiones suas ad legem divinam ita
componere, ut illis opus non esset iudice
& gladio. Quia vero & inter populos
Christianos mali bonis ubique mixti sunt,
Deus extare vult magistratum, qui pios
defendat, & impios coërceat. Rom. XIII.
3. 4. Quæstio, num quis iure imperet,
& num ipsi præstandum sit obsequium, de-
cidi non potest a subditis, nisi & ipsi par-
tem regiminis participant. Nam paucis-
simi hac de re iudicare possunt, & si a cu-
jusvis iudicio dependeret, nec magistratui
nec Reip. ulla foret securitas. Hinc lex
est sapientiæ plena & Reip. salutaris, obe-
diendum esse illi, in cuius potestate su-
mus.

§. CXLIV.

Cum in civitate supremus magistratus <sup>Jura maje-
statica Prin-
cipum.</sup> iure & potestate instructus esse debeat, se-
curitatem publicam conservandi, & felici-
tatem civium promovendi, (§. 142.) sequi-
tur, eum omnia statuere & efficere posse, que
his finibus inservire ipsi videntur. Huc au-
tem ante omnia pertinet

1. Jus actiones civium pro arbitrio deter-
minandi, quod alias IMPERIVM appellari so-
let. Rom. XIII. 1, 1, Pet. II. 13.

2. Ut

2. Ut vero constet, quamnam sit voluntas principis, LEGES extare debent, *quas ferendi potestate summus imperans carere nequit.* Atque istæ leges non tantum tendant in securitatem civibus & toti Reip. præstandam, sed etiam communem civium felicitatem promovendam & augendam. Quod posterius cum observantia legum charitatis & amicitia impetretur, & studium eas servandi non majus in Reip. sperandum foret, quam extra illam, si a cujusvis arbitrio dependeret, *magistratus sine dubio jus habet, istarum legum auctoritatem suis legibus augendi, & hinc, quæ imperfecte tantum obligabant, in leges perfecte obligantes & cogentes permutandi.*

3. Nulla harum legum foret auctoritas, aut certe nec fortius obligarent, nec majori cum studio servarentur in Reip. quam extra illam, si civibus eam transgredientibus nihil mali propterea metuendum esset. Malum vero illud, quod propter legis transgressionem infligitur, *POENA audit.* Ergo & summi imperantes jure poenarum gaudeant necesse est. Rom. XIII. 4. Deut. XXV, 1. 2. 2. Sam. I. 15. IV. 12.

4. Poenæ autem infligendæ sunt, ut delicta & legum in securitatem & felicitatem publicam latarum transgressionem evitentur. Itaque sic comparatas esse oportet, ut ipsos delinquentes emendentur.

aut aliis terrorem incutiant. Hinc quo majus est damnum aut periculum a delicto dependens, quoque vehementior & frequentior propensio, illud committendi, eo gravior esse debet poena. Jam vero delicta dantur atrociora, quæ nisi caverentur, nulla civibus expectanda esset securitas, nec pro illatis læsionibus præstari posset satisfactio. Quodsi ergo ista non nisi poena capitali impediri possent, ea quoque infligenda est, *Et hinc summis imperantibus jus vite Et necis competit.* 2. Sam. I. 15. IV. 12. I. Reg. II. 31. seqq. 46.

5. Quemadmodum autem ultimus poenarum finis est salus reipublicæ, atque hæc interdum periclitari potest, si poena ordinaria omnibus & singulis quocunque tempore infligatur, princeps poenam quandoque differre, quandoque mitigare, aut condonare potest. 1. Sam. XIV. 45. 2. Sam. XIX. 23. I. Reg. II. 5. 6. Sic etiam omnes leges a supremo magistratu latæ in hunc finem tendere debent. Cum igitur circumstantiæ variari possint, iisque mutatis actio lege alias prohibita non raro bona & utilis sit, lege autem præcepta noxia fiat, princeps sine dubio actionem lege prohibitam quandoque ipsam legem tollere aut mutare potest. 2. Reg. XII. 4. *Ex hac causa summis imperantibus jus aggratiandi, dispensandi, Et abrogandi leges compedit.*

6. Hæc

ob 6. Hæc jura exerceri haud possent, multoque minus possibile foret, Remp. adversus externos hostes & publicæ securitatis turbatores defendi, nisi princeps physica quoque potestate instructus esset, obstinatos & immorigeros compescendi, & armatis hostibus resistendi. Ad quam comparandam cum opus sit magnis sumptibus, & princeps illa indigeat ad communem civium salutem & felicitatem conservandam & promovendam, *jus ipsi denegari haud potest, civibus onera imponendi, & tributa ab illis exigendi, ut sumptus facere possit, ad principalem suam dignitatem firmendam & Remp. conservandam necessarios.* Matth. XXII. 21. Rom. XIII. 6. 1. Sam. VIII. 9. seqq.

ob 7. Qui nullum inter homines superiorem habet, sub cujus imperio existit, ille nec ullis legibus humanis subjectus est, nemini rationem actionum suarum reddere tenetur, multo minus a quoquam puniri potest. Jam vero Princeps est ille, qui toti civitati imperat, omnibus leges fert, de illorum actionibus judicat, & jus penarum imo etiam vitæ & necis habet. Hinc ipse a subditis, qui omnes sub ejus imperio sunt, judicari nequit. Jam vero tota Resp. ex Principe & subditis constat. (§. 142.) Ergo Princeps nullis humanis legibus subjectus est, nemini rationem actionum suarum

suarum reddere obligatur, & hinc quoque judicari aut puniri ab hominibus non potest. Ex hac causa sine dubio Dii appellantur, Exod. XXI. 6. XXII. 9. 28. Ps. LXXXII. 1. 6. Dei supremi vices sustinere dicuntur, Rom. XIII. 4. 6. & personæ sanctæ & inviolabiles sunt, Exod. XXII. 28. Eccl. X. 20. Act. XXIII. 5.

8. Quamquam autem summus princeps nulli legi & jurisdictioni humanæ subjectus sit, tamen, cum & ipse sit homo, ideoque communem hominum ad Deum habeat relationem, & præterea independentiam & majestatem suam mediante pacto consecutus sit, quo se civitati securitatem præstiturum, & illius felicitatem promoturum promisit, (§. 142. num. 6.) pacta autem ab omnibus servari debeant, (§. 104.) *nullum est dubium, quin supremi magistratus legem Dei tam revelatam quam naturalem eo sanctius servare teneantur, quo minus humanis legibus & judiciis obstringuntur.* Deut. XVII. 18. 19. 20. Dan. IV. 24.

LEGES, quæ a summo magistratu feruntur, & propterea CIVILES dici solent, *partim* sunt ipsæ naturales & positivæ divinæ, quibus varia læsionum genera prohibentur, & quarum vis obligandi in quacunque Rep. non tantum servari, sed etiam adjectis pœnis arbitrariis, transgressoribus

Schub. Theol. Moral.

L1

me

metuendis, augeri debet; *partim* & alia, pro circumstantiarum ratione, quæ illorum necessitatem ad conservandam securitatem publicam monstrant, ferendæ, quæ vero, si justæ & honestæ sint, non minus habent auctoritatem & vim obligandi divinam. (§. 29.) Rom. XIII. 5. Leges Bræorum civiles seu forenses abrogatæ quidem sunt, destructa illorum Rep. & Hierarchia ecclesiastica. Quia vero in illis non paucæ erant, moralitatem intrinsecam habentes, & in communi omnium civitatum sine fundatæ, & præterea a ipso Deo latæ sunt, qui civitatem populi sui sine dubio omnium sapientissime constituerat, christianus princeps hoc legum genus non prorsus negligat, sed potius illis tantum retineat, quantum ratio & status Reip. suæ permittit. Inprimis autem eas retinere debet, quæ ad legem moralem pertinent, & hinc universalem habent obligationem. Leges, quæ alias imperfecte tantum, h. e. in conscientia, obligant, & quarum adimpletio vi extorqueri nequit, princeps in perfecte obligantibus h. e. in tales, ad quas servandas subditi cogi potest, permutandi jus habet. Hoc enim ratio pacti exigit, quo jus in eis devolutum est, cives non tantum securitatem præstandi, sed etiam feliciores reddendi. Sed hac in re magna prudentia & circumspexio

spectione opus est, ne, si officia humanitatis cujuscunque generis lege civili imperarentur, quilibet sui ipsius rerumque domesticarum curam negligere obligaretur. FINIS POENARVM ultimus est salus rei publicæ, præsertim securitas publica, cui duo alii subordinantur, scilicet emendatio puniendi, & terror aliis incutiendis, ut tanto majori cum studio a similibus delictis sibi caveant. His ergo finibus si nulla poena, præter capitalem, sufficit, ut fieri potest, ea quoque a magistratu jure infligitur. Neque hic obstat lex de non occidendo proximo. Exod. XX. 13. Nam homicidium est tantum *injusta* aliorum interfectio. Quando autem aliquis vita sua priuatur, quia, ipsius culpa, aliorum saluti sine hoc extremo medio consuli nequit, tunc ille non injuste interficitur. Hinc & ipse Deus, salva lege illa, nonnullos peccatores ad supplicium trahi iussit. Gen. IX. 6. Lev. XX. 2. 27. XXIV. 14. 16. Deut. XXII. 24. Circa jus *aggratiandi* & *dispensandi* magistratus videat, ne eo utatur contra legem divinam. Quatenus singuli cives, Rempublicam ingressi, de securitate & felicitate publica conjunctis viribus procuranda pacti sunt, simul in opum suarum usum, in hunc finem convertendum, consenserunt, & principi dominium aliquod eminentes tradiderunt. Sed

magistratus in imponendis oneribus publicis modum teneat, & conscientiae rationem habeat, ne subditorum sudore abutatur in suam luxuriam. Leges naturales & divinae a summis magistratibus servandae sunt, tum propter illarum universalitatem, & communem omnium hominum conditionem, tum propter alias rationes, quae illorum obligationem augent. Nam

1. *Imperium a Deo* illis traditum est, cuius administrationis ipsi aliquando reddendi sunt rationem; Rom. XIII. 1. Luc. XVI. 1. seqq.
2. *Personam Dei* referunt, & illius jura vicario nomine exercent, id eoque ipsum tanto magis imitari debent; (§. 82.) Rom. XIII. 4. 6.
3. *Quo plus illis datum est* virium & occasionis, gloriam Dei illustrandi, & hominum salutem promovendi, eo gravior est eorum obligatio; Matth. XXV. 14. seqq.
4. *Ab summorum imperantium exemplum* subditi suum vivendi genus componere solent, ideoque si illi Deum & leges contempnant, non melior erit reliqua populi turba, & hinc scandalis suis Deum & homines offendunt; 1. Reg. XII. 28. seqq. Matth. XVIII. 7.
5. *Pietas principum* populum a perversis moribus revocare, & ad studium verae pietatis excitare potest; 2. Reg. XXIII. 3.
6. *Deus quoque* illorum pietatem multis praemiis ornare, & piis

magistratibus sua gratia adesse vult. 2. Reg. XVIII. 7. 7. *Cumque sciant*, suam dignitatem a Dei voluntate & providentia dependere, qui regna confert & aufert, tanto magis eum sibi reddere debent propitium. Dan. II. 21. IV. 31. seqq.

§. CXLV.

Gravissima datur Christianorum obligatio, non tantum a laesionibus abstinendi, sed etiam, quantum possunt, proximum juvandi, & felicitatem ejus promovendi. (§. 99.) Hæc officia sancta illis esse deberent, etiamsi nulla respublica existeret. Postquam autem, mediante pacto, civitatem ingressi sunt, quo se invicem obstrinxerunt, ad securitatem publicam & felicitatem externam conjunctis viribus promovendam, (§. 142.) & pacta ab omnibus, præsertim vero Christianis, servanda sunt, (§. 104.) Deus etiam instaurationem Rerumpublicarum approbavit, aut potius ipse eas instituit, (§. 143.) *novum accessit motivum, & hinc aucta est obligatio Christianorum, in civitate existentium, a laesionibus, quibus aut priuata aut publica securitas turbatur, abstinendi, & publicam salutem totius reipublicæ pro virili promovendi.* Et quoniam a novo hoc nexu novæ relationes dependent, quibus varia jura in-

Officia subditorum generaliora.

summos imperantes devolvi vidimus, (§. 144.) quæ omnia vana forent, nisi illis responderet obligatio subditorum, hi quoque omne id præstare debent, cujus præstandi ratio in juribus & statu supremi magistratus continetur, Quare cum ille habeat imperium in subditos, & potestatem leges ferendi, & transgressores puniendi suarumque actionum nemini, præter Deum, rationem reddere teneatur, (§. 144.)

1. Subditi ad omnimodum obsequium erga supremum magistratum obligantur. Rom. XIII.

1. Pet. II. 13.

2. Et quoniam magistratus est superior ab ipso Deo constitutus, (§. 143.) superioribus autem pro gradu eminentiæ reverentia debetur, (§. 106.) Subditi magistratus suos venerari & colere debent. 1. Pet. II. 17.

3. Præterea summi imperantes curam subditorum gerunt, pro illorum securitate vigilant, eos tuentur, & illorum felicitatem promovent. Quæ omnia cum sint ingentia beneficia, & benefactoribus amor & gratitudo debeatur, (§. 108.) Subditi quoque magistratus suos diligant, gratum animum testentur, & pro illis apud Deum intercedant. 1. Tim. II. 1. 2.

4. Jus quoque summis imperantibus competit, onera imponendi subditis, &

certam pecuniæ summam ab illis exigendi, quam ad conservandam suam dignitatem & Reip. salutem necessariam esse judicant. (§. 144.) *Ergo & subditi id, quod sibi impositum est, prompte & sine obmurmuratione solvant.* Matth. XXII. 21. XVII. 27. Rom. XIII. 6.

5. Denique cum summi imperantes nulli humanæ legi, nullique judicio subjecti sint, (§. 144.) *Subditi sibi caveant, ne de magistratibus suis temere judicent, ab illis rationem factorum suorum poscant, armis contra eos insurgant, aut loco & dignitate sua dejiciant.* Exod. XXII. 28. Matth. XXVII. 52.

6. Quia tamen subditi cum principe pacto convenerunt, ut sibi de securitate prospiceretur, & sub hac conditione ipsius imperio se subjecerunt, (§. 142.) *Subditis sine dubio in quacunque necessitate & periculo ad summum imperantem confugere, & ab eo protectionem & auxilium adversus omnes injurias & læsiones petere licet.* Rom. XIII. 4.

Obedientia erga principem ita temperari debet, ut, si quid jubeat, quod legibus divinis repugnet, illi non obtemperetur, Dan. III. 12. VI. 10. Act. IV. 19. quamquam & tunc nulla vi resistendum, sed injuria patienter ferenda sit. Veneratio etiam, qua princeps colendus est, suis contineri debet limitibus, ne in turpem

adulationem, aut cultum idololatricum abeat. Act. XII. 22. Rebellio ne tunc quidem excusari potest, quando princeps tyrannidem exercet. Nam iniustitia magistratus non tollit obligationem subditorum. Et quamquam horum obligatio a pacto dependere, & hinc tantum durare videatur, quamdiu princeps pactum suum servat, tamen, cum hoc pactum non sit mere arbitrarium, sed auctoritate divina communitum, & Deus nexum civilem perdurare velit, etiamsi unus atque alter officium suum negligat, Rom. XIII. 1. princeps quoque sancta & inviolabilis sit persona, quae ab homine judicari nequit, (S. 144. num. 7.) subditi iniustitia & tyrannide summorum imperantium a sua obligatione non absolvuntur, sed rem totam Deo, cuius est, Reges instituere & deponere, committere debent. Neque contrarium evincit defectio decem tribuum Israelis a Rege Rehabeam, 1. Reg. XII. 16. seqq. aut tumultus, quo Athalja opprimebatur. 2. Reg. XI. 4. seqq. Siquidem haec facta aut non prorsus approbanda, aut pro rebellionem non habenda sunt. Haec officia, possibile est, ut a quolibet honesto viro adimpleantur, etiamsi non sit Christianus. Perspicit enim illorum necessitatem & utilitatem; sed impossibile est, ut a Christiano non adimpleantur.

Moti-

Motiva enim longe excellentiora sequitur. Novit 1. *Voluntatem Dei*, & divinam Rerumpublicarum institutionem, Rom. XIII. 1. quæ spirituali regno Christi minime everfæ sunt; Jo. XVIII. 36. Novit, 2. *Magistratus* a Deo constitutos esse, & illius loco Remp. administrare, Rom. XIII. 1. Jo. XIX. 11. ideoque in illis imaginem Dei veneratur; 3. *Officia*, quæ sibi legibus civilibus imposita esse sentit, lege divina jam præcepta esse non ignorat, ideoque illa non ex formidine pœnæ, sed propter suam ipsorummet bonitatem & sanctitatem servat, & servaturus esset, etiamsi nulla lex civilis extaret; Rom. XIII. 5. 4. *Agnoscit ingens Dei beneficium*, quod humano generi institutione civitatum collatum est; 5. *Diligit principem & cives*, & pro illis apud Deum intercedit; 1. Tim. II. 1. 2. 6. *Lesiones & injurias sibi forte illatas patienter tolerat*, & ab omni vindictæ cupiditate alienus est; (§. 109.) 7. *Exemplum Christi* ante oculos habet, qui ipse magistratui politico subjectus erat. Cæterum omnibus iis virtutibus gaudet, quibus qui instructus est, non potest non esse optimus civis.

§. CXLVI.

STATVS SECVRITATIS involvit, ut aut Jura & of-
LI § non ficia magi-

stratus in-
tuitu status
civilis,

non metuenda sit læsio, aut, si illata fuerit, satisfactio impetrari possit. Hunc statum præcipue intendebant, qui civitatem ingrediebantur. (§. 142.) Nec tantum ab externo & communi hoste securi præstare volebant, sed simul & potissimum ab his quibuscum in unam societatem coalescebant. Ex hac causa summo magistratu jus tradebatur, omnia statuendi & efficiendi, quæ huic fini inservire possent. (§. 144.) Et quilibet subditus in casu necessitatis auxilium principis sui implorare potest. (§. 145.) Jam vero fieri poterat, ut, Republica licet bene constituta, omnibusque adhibitis mediis, læsiones & injurias compescendi, unus tamen ab altero lædatur, aut se læsum esse existimat. Quod si evenerit, *summus magistratus* *facere potest & debet, ut parti læsa satisfactio præstetur.* Rom. XIII. 3. 4. Ut autem hoc jure & officio rite fungi possit,

1. *Permittere debet, ut quisque eum ad se suamque causam illi exponere queat.* Exod. XVIII. 14. seqq. 2. Sam. XV. 3. 1. Reg. II. 16. seqq.

2. Et quoniam multi, se læsos esse, falso sibi persuadere possunt, aut etiam ex malitia innocentibus litem quandoque intendunt, *res non statim decidenda, sed altera pars audienda, & cognitio causæ instituta, & exploranda est, ut veritas coram judicio exploretur.*

Deut. XIX. 18. 1. Reg. III. 9. Exod. XXII. 10. seqq. XXIII. 1. Prov. XXV. 2.

3. At vero summus imperans, praesertim in ampliore civitate, non sufficit, causis omnibus immediate cognoscendis, & judicandis. *Hinc magistratus & iudices inferiores constituendi sunt, qui secundum legem a superiore praescriptam omnibus justitiam administrent, ita tamen, ut ab horum iudicio ad summum imperantem provocari possit.* Exod. XVIII. 14. 1. Reg. XIX. 5. 1. Pet. II. 13. 14.

4. *Sed sive summus imperans sive magistratus inferior iudicet, a partium studio alienus sit, h. e. quemcunque secundum factum & illius relationem ad legem iudicet, nec vel amicitia vel inimicitia, vel donis & promissis se flecti patiatur, ad condemnandum justum, & absolvendum injustum.* Exod. XXIII. 6. 7. 8. Deut. XVI. 18. 19. 2. Par. XIX. 6. 7. Jes. X. 1. 2. Jer. V. 27. 28. Act. XXIII. 3.

Hanc justitiam ut iudices, tam superiores quam inferiores, exercent, & suae conscientiae rationem habeant, cogitent, 1. *se ad id constitutos esse, ut subditorum causam cognoscant, & justitiam omnibus administrent, ideoque officium suum deserere, quibus subditorum salus curae non est; (§. 143.)* 2. *Extare mandatum*

tum Dei, de iudicio iuste habendo; Exod. XXIII. 6. 7. 8. &c. 3. *Se vices Dei sustinere*, apud quem nulla est personarum acceptatio; Lev. XIX. 15. Act. X. 34. Rom. II. 11. 4. *Deo sibi rationem aliquando reddendam esse*; 2. Par. XIX. 6. 7. 5. *Subditos esse proprietatem Dei*, de qua non licet pro arbitrio, sed secundum voluntatem Dei, disponere; Matth. XXIV. 48. seqq. 6. *Iram Dei & horribiles penas* illis esse propositas, qui in iudicio iniquitatem exercent; Jes. I. 23. seqq. Jer. XXII. 3. seqq. 7. *Gratiam & benedictionem Dei* illis expectandam esse, qui Deum timent, & faciunt, quod sui est officii. Quemadmodum autem ad hanc officia rite adimplenda magna opus est sapientia, & vero timore Dei, ita utrumque ab eo petant iudices & magistratus I. Reg. III. 9. Jac. I. 5. & diligenter discant, quomodo Resp. bene & sapienter administretur. Ceterum ex his iuribus & officiis imperantium facile patet, quantum illis respondeant **SUBDITORVM OFFICIA**. *Primum* si læsi fuerint, magistratum adire, & satisfactionem petere possunt. Exod. XVI. 18. XVII. 8. seqq. XIX. 16. 17. Rom. XIII. 4. Quamvis enim Christiani injurias & læsiones sibi illatas condonare nec summo rigori juris inhærere debeant.

(§. 109.) tamen, cum fieri possit, ut ad quasdam læsiones, salvis officiis superioribus, tacere nequeant, cumque satisfactio quandoque exigi possit, salvo amore proximi, & magistratus a Deo ad id constituti sint, ut injurias ulciscantur, illis sine dubio licet officium judicis implorare. Interea omnino quisque sibi caveat, ne temere litiget in foro, & hinc, si fieri potest, aut ipse aut per arbitros æquos & bonos litem componat. 1. Cor. VI. 1. seqq. *Secundo* nemo injuriam sibi factam ipse ulciscatur. Cum enim magistratus sit officium, de causis cognoscere, & sententiam ferre, & Deus per hosce suos ministros officium judicis exercent, ille, qui vindictam privatam sibi sumit, in jura principis & ipsius Dei involvat, & sine prævia causæ cognitione, ad quam ipse non est idoneus, judicat, quod ne summis quidem imperantibus licet. Hinc & Deus populum suum, si forte lis orta fuerit, ad iudices rejicit. *Tertio* vocatus in iudicio compareat, & in sententia iudicis acquiescat. Deut. XVII. 12. Quod genus officii cum negligi nequeat, salva obedientia & reverentia erga magistratum, ea quoque hic attendenda sunt motiva, quæ supra recitavimus. (§. 145, Sch.)

§. CXLVII.

§. CXLVII.

Intuitu status œconomici.

Societates familiam constituentes in legibus naturæ suam habent rationem, a Deo ipso institutæ, & legibus divinis communitæ sunt. (§. 114. 124. 129.) Ergo

1. *Magistratus has societates abrogare ac dissolvere nequit, sed potius, cum Respublica composita sit, ut communis omnium securitas & salus conservetur & augeatur, eas fovere, tueri, & perficere debet.*

2. Huic fini quam maxime inservit, si leges divinæ, quibus officia istarum societatum continentur, servantur, si jura, quæ facile nimis extendi possent, limitentur, & ea, quæ partium arbitrio relicta sunt, & de quibus lites facile oriri possent, determinentur, & cuncta sic disponantur, ut ordine decenter, & honeste fiant. *Quare etiam summorum imperantium præcipua cura sit, ut societatibus conjugali, paternæ & hereditariis his modis prospiciatur.*

3. Si una harum societatum pars læsi fuerit ab altera, aut læsionem sibi illatam esse credat, in statu quidem naturali suo jure uti potest. At in civitate omnes subjecti sunt summo imperanti. (§. 145.) Nemo injuriam sibi factam ipse ulcisci potest. (§. 146.) Sed omnia deferri debent ad iudices, qui, prævia causæ cognitione, de existentia læsionis, de modo læsionis

cisfaciendi, & de obligationis termino judicant. (§. 146.) *Hinc si qua lis orta fuerit inter conjuges, parentes & liberos, dominos & servos, illa in foro magistratus politici dividenda est.* Exod. XXI. 2. seqq. Deut. XXI. 18. seqq. XXII. 18. seqq.

Cum Resp. ex familiis immediate componatur, tam capita quam membra illarum simul sunt membra Reip. & sub imperio magistratus politici existunt. Hinc sicuti illius cura pro securitate & felicitate civium ad omnia civitatis membra extenditur, princeps quoque leges in statu æconomico servandas ferre, & de causis ad familiam spectantibus cognoscere potest. Sic etiam jura conjugum, parentum, & dominorum limitare & extendere, & ordinem præscribere potest, quo societates istæ vel contrahendæ vel dissolvendæ sint. Nam leges forenses apud Ebræos extabant, e quibus patet, causas matrimoniales & æconomicas ad forum politicum omnino spectare. Sed cavendum est, ne forte legibus civilibus divinæ abrogentur, aut aliquid contra eas permittatur. Capita familiarum in civitate omnia illa jura retinere non possunt, quæ in statu naturali habebant. Sed hæc jactura pro magno lucro habendum est. Nam primo aliqua horum jurium pars, aut potius illius exercitium

exercitium in summum imperantem devolvitur, qui, orta lite, remotus a partium studio & affectu vacuus de iusticia causæ rectius iudicare potest, quam partes litigantes, secundo iurisdictione in familias ad magistratum delata educationi & instructioni liberorum melius consuli potest quam si familiarum cura ad principem non pertineret. Tertio si qua pars ab altera læderetur, ad magistratum recurrere, & illius auxilium expectare potest. Hinc eo lubentius parendum est legibus, quæ negotia œconomica moderantur, & hac quoque in re agnoscendum divinum beneficium, quo salus familiarum, omniumque membrorum in illis, non parum iuvatur.

§. CXLVIII.

Intuitu sacerorum.

Ecclesia visibilis vera est societas, quæ Deum juxta verbi divini normam colit. (§. 133.) Evangelium autem non tantum nihil continet, quod fini Reip. repugnaret, aut ipsam civitatem tolleret, unde etiam Christus inquit, regnum suum non esse de hoc mundo, Jo. XVIII. 36. sed etiam auctoritatem magistratus politici & nexum civilem confirmat, Rom. XIII. 1. seqq. & ea officia inculcat, quæ si exercerentur ab omnibus, nulla major felicitas humano generi speranda vel optanda foret.

ret. Quare tum jura summorum impe-
rantium aliquid prohibendi vel impediendi a jure securitatem publicam & felicitatem externam conservandi dependeant, (§. 142.)

1. Magistratus politicus veram Christi Ecclesiam tolerare debet. Matth. XXVIII. 19.

2. Imo si ipse Christianus & hujus Ecclesiae membrum sit, eam non tantum tolerare, sed etiam perficere, illiusque commoda & utilitatem promovere tenetur. Ut enim taceam, hoc genus officii ab omnibus membris Ecclesiae requiri, (§. 141.) princeps, quae talis, earum societatum curam, quibus gloriam Dei manifestari, cives meliores reddi novit, eo magis sibi commendatam habere debet, quo major ipsius est potestas, illarum commodis & utilitatibus inserviendi. Nam a Deo constitutus est in officio, & huic ipsi aliquando reddenda est administrationis ratio. (§. 143. 144.) At vero doctrina, quam vera Christi Ecclesia tenet & profitetur, nomen Dei celebrat, & civium animos disponit ac flectit, ut Deum timeant, proximum diligant, & ab omni delicto, securitatem publicam turbante, sibi caveant, idque non tam formidine poenae, quam impulsu conscientiae. Hinc & multi principes de Ecclesia bene mereri studuerunt.

Sehub, Theol. Moral.

Mm 2 Sam.

2. Sam. VII. 2. 1. Par. XIV. 1. seqq. 2. Par. VI. 1. seqq.

3. *Nec prorsus impedire potest, falsas Ecclesias in civitate existere.* Qui enim falsam religionem sectantur cives, eam tamen veram esse sibi persuadent, & si eam exercere prohiberentur, illis aliquid peragendum vel omittendum foret, quod falsa conscientia, licet erronea, peragere aut omittere haud possent. Quia vero non licet, quicquam contra conscientiam, quantumvis erroneam, decernere, (§. 49.) illi, qui conscientiam satisfacere impeditur, summum bonum, quod ipsa vita carius esse debet, adimeretur. Quod cum securitatem civium tolleret, principis autem cura in eo potissimum versetur, ut subditis illa frui liceat, falsae religiones tollerandae sunt, nisi gravius impedimentum obstet.

4. Libertas conscientiae est jus, ita de Deo sentiendi, eumque colendi, quem admodum de eo sentiri, eumque colere oportere quisque persuasus est. Cum igitur civitates ab ipso Deo approbatae & institutae sint, (§. 143.) nulla autem societas ab eo approbata vel instituta possit, in qua conscientia laedenda, aut id peragendum foret, quo Deus contumelia affici, & nomen ejus obscurari creditur, *libertas conscientiae omnibus permittenda, nec quicquam*

coger

cogendus est, ut suam religionem deserat, & aliam, quam falsam esse putat, amplectatur.

5. Fieri potest, ut sub prætectu religionis periculosi conventus instituantur, quibus aut mores civium corrumpuntur, aut consilia Reip. noxia agitantur. Sic etiam possibile est, ut in aliquo cœtu dogmata pernitiōsa spargantur, quæ si exercerentur, securitatem publicam turbarent, & ipsam civitatem everterent. Magistratus autem politicus cavere debet, ne quid detrimenti capiat Respublica. (§. 142.) Ergo ad illius officium spectat jurisdictionem in Ecclesiam exercere, expositionem & confessionem dogmatum postulare, & si quæ securitati publicæ noxia esse videt, ea prohibere.

6. Multa sunt in Ecclesia, quæ tum ad ipsius Ecclesiæ, tum ad boni ordinis conservationem requiruntur, quæ vero, salvo systemate religionis, varie determinari, & vel a tota ecclesia, vel a nonnullis membris, vel a principe exerceri possunt. Huc pertinet vocatio ministrorum Ecclesiæ, liturgia, constitutio & vigor disciplinæ ecclesiasticæ, administratio bonorum ecclesiasticorum, ad alendos ministros, aut alias res pias destinatorum. (§. 135.) Cum igitur Ecclesia sit sub inspectione & jurisdictione magistratus politici, atque ille in civitate omnia ad bonum commune & publicum dirigat, ideoque omnibus societati

tatibus in Rep. existentibus de securitate, felicitate & incrementis prospiciat, (S. 144) quod jus intuitu Ecclesiarum per libertatem tantum conscientiae, omnibus permittendam, restringitur, *nullum est dubium, quin magistratus politicus ministros ecclesie vocari, liturgiam & disciplinam constituere, bona ecclesie administrare, & si quid in his rebus peccatum fuerit, causam cognoscere, & sententiam ferre possit.*

7. Accidit nonnunquam, ut Ecclesia veterem fidei suae normam deserat, a legibus ecclesiasticis recedat, variosque abusus & corruptelas admittat. Quodsi tunc in statum pristinum restituitur, & a novo purgatur, REFORMARI dicitur. Jus igitur reformandi sine dubio illi competit, cujus est, curare, ut societatibus sua constet integritas, ut leges semel receptae & approbatae seruentur, ut frivola transgressiones caveantur, & qui jurisdictionem in societatum membra exercere poterunt. Atqui haec omnia ad jura summorum imperantium pertinent. *Ergo jus reformandi Ecclesiam illis denegari nequit.*

8. Quodsi igitur ad hunc finem opus fuerit conventu Theologorum, de rebus ad religionem & disciplinam ecclesiasticam spectantibus deliberantium, qui CONSILIUM seu SYNODUS appellari solet, *etiam a supremo magistratu convocandus est.*

9. Cæterum quemadmodum hæc jura summis imperantibus competunt, quatenus sunt principes, & civitatum Rectores, ita, si ut membra Ecclesiæ considerentur, reliquis omnibus æquales merito censendi, & ad easdem leges servandas obstringendi sunt, cum ratione finis societatis ecclesiasticæ, qui est cultus Dei, nulla personarum eam ingredientium concipi possit inæqualitas.

Cum de jure principis circa sacra disputatur, ad primum principium jurium majestaticorum, quæ illi vi superioritatis territorialis competunt, respiciendum, nec aliquod IVS EPISCOPALE fingendum est, quod solis ministerialibus, nulla vero jurisdictione, continetur. Hoc autem principium est securitas publica, & externa civium felicitas, quæ duo ita sibi subordinanda sunt, ut quorundam civium felicitas nunquam promoveri possit cum detrimento securitatis publicæ vel privatæ. Hinc princeps potest & debet ea peragere, quæ ad securitatem conservandam, & ad felicitatem civium, salva securitate, promovendam necessaria sunt. Ea vero, quæ his finibus contraria sunt, impedire potest & debet. Quod si ad religionem applicetur, illa in se spectata nec securitati nec felicitati nocet, sed potius utramque non parum juvat. Est enim aliqua

Deum colendi ratio. Et cultus Dei, si in se spectetur, & a præpostero Deum colendi modo, quem nonnulli sectari solent, abstrahatur, minime involvit, ut alios offendamus, aut illorum felicitatem impediamus. Quin potius, cum Deo placeat, quicquid justum, bonum, & honestum est, illi, qui aliquo Numinis sensu tanguntur, justitiæ & honestati actionum, qua humani generis securitas & felicitas continetur, studebunt, etiamsi non metuendæ essent pœnæ civiles. Si vero tota gens Deum & cultum ejus sperneret, sola pœnarum formidine obliganda foret, quod vinculum solum ad compescendos pravos affectus & impedienda delicta non semper sufficit. Hinc summi imperantes, qui Reip. bene cupiunt, omnem dabunt operam, ut animi subditorum religione & reverentia erga summum Numen imbuantur. Et quo perfectior & sanctior est aliqua religio, eo magis eam fovebunt, juvabunt, & amplificabunt. Cum igitur Christianorum religio omnium sit perfectissima, sanctissima, & civitatibus utilissima, ea quoque inprimis toleranda, tuenda, & commendanda est.

Sed jam in civitatibus christianis superflua foret disputatio de tolerantia religionis christianæ. Majoris momenti est quæstio, *quid principi christiano, Eccle-*

si in tot partes divisa, liceat, & quid ad
ejus officium pertineat? Ecclesiam, cujus
ipse membrum est, sine dubio tuebitur &
perficiet, sive officii sui rationem habeat,
quatenus est membrum illius, sive, quatenus
est princeps. Hinc operam dabit, ut do-
ctrina semel recepta & approbata conser-
vetur, ut rixæ scandali plenæ & schismata
caveantur, ut ecclesiæ ministri docti & pii
præficiantur, ut in scholis juvenus bene
instituantur, ut leges ecclesiasticæ vim su-
am retineant, ut omnia ordine & decen-
ter peragantur, ut scandala removeantur,
ut suo exemplo universum cœtum ædifi-
cet. Novit enim, 1. his omnibus Deum
coli, 2. salutem animarum promoveri,
3. ideo sibi tantam potestatem datam esse,
ut ea in Dei gloriam, & subditorum sa-
lutem utatur, 4. & hujus curæ pro eccle-
sia sibi aliquando reddendam esse ratio-
nem. Subditi vero & socii religionis con-
stitutionibus istis eo lubentius parebunt,
quo magis sciunt eas sibi esse utiles & pro-
ficuas. Aliis civibus, qui diversam reli-
gionem amplectuntur, princeps liberta-
tem conscientiæ permittere, eos tolerare,
& tueri debet, ut & hi securitate frui
possint. Hos enim propter dissensum in
religione opprimendi jus neque ex aliquo
Dei mandato, neque ex principiis fidei
christianæ, neque ex fine reip. neque ex

paſto, quo civitas nititur, demonſtrari poteſt. Mala, quæ forte ſentirent, nullo interveniente delicto, læſiones forent, & verendum eſſet, ne vera religio opprimeretur, ſi magiſtratus impuriſſimis ſacris addictus ſumma rerum potiretur. Quodſi vero tolerandi ſunt diſſentientes, protegi quoque & defendi debent adverſus omnes injurias & vexationes, quamquam non ſemper publicum religionis exercitium illis concedi poſſit.

A juriſdictione ſupremi magiſtratus nullum Eccleſiæ membrum eximi poteſt. Tota enim civitas ex Imperante & ſubditis conſtat. Et chriſtiana religio vult, ut quilibet, nemine excepto, ſubjectus ſit magiſtratui. Rom. XIII. I. Ipſe Chriſtus in ſtatu exinanitionis agnoſcebat, Pilato in ſe poteſtatem eſſe datam. Jo. XIX. 11. Inſpectio in Eccleſiam involvit, tum ut princeps doctrinæ & cultus rationem ſibi reddendam poſcere, tum ut ſacra illius examinare, tum ut leges eccleſiaſticas approbare, aut mutare, ſalvo tamen ſyſtemate religionis, tum ut tranſgreſſores judicare & pœnis coërcere, innocentes vero tueri poſſit. Jus miniſtros Eccleſiæ vocandi proprie ſupremo magiſtratui competit. Sunt enim perſonæ publicæ, officio publico admotæ, & in Rep. dignitate & juriſdictione præditæ. Poteſt tamen aut

ti ecclesiæ, aut aliis quibusdam, qui de Ecclesia bene meriti sunt, permitti, ita tamen, ut a principe confirmatio petatur. Quodsi vero princeps jus illud sibi retineat & exerceat, Ecclesiis concedendum est votum negativum, ne invitis obtrudantur ministri, quos aut salva doctrina aut propter alias causas recipere nequeunt. Ratio cultus divini & disciplinæ ecclesiasticæ ab ipsa quidem Ecclesia aut ejus ministerio describi potest, sed vim legis non habet, nisi approbetur a principe, qui eam quoque mutare & limitare potest, salvo religionis systemate. Sic etiam novas leges condere, & veteres abrogare potest, si circumstantiarum ratio postulet. Jus reformandi Ecclesiam exerceri potest, & cum ecclesia veterem formam deseruit, licet ille vetus Ecclesia manere & videri velit, & quando ab initio corrupta fuit, jam vero sacrorum suorum emendationem desiderat. Præsertim hoc jure reformandi princeps uti potest, cum a sacerdotibus sacra peraguntur, quæ Ecclesiæ displicent. Si vero tota Ecclesia palam fateatur, se pristinam religionis suæ formam rejicere, & aliam desiderare, & prior illa forma vera fuerit, tunc Ecclesia non tam reformanda, quam in aliam transformanda est. Quodnum fieri possit, ut satis constat, nova dogmatum & sacrorum designatio exhiberi

Mm §   debet

debet, de qua ex relatione ad finem Reip.
ad pacta antiquiora, & alias circumstan-
tias iudicium ferendum est.

Officia subditorum, quæ his juribus
respondent, sunt 1. exhibere fidei confel-
sionem, si illius rationem reddere jubean-
tur; Jo. I. 20. seqq. 2. abstinere a pu-
blico religionis exercitio, si impetrari ne-
queat, & in conventibus domesticis acqui-
rescere; Act. XII. 12. 3. si emigratio im-
peretur, aliorum discedere; Matth. X. 14.
4. Persecutiones patienter ferre; Act. V.
41. 5. Legibus ecclesiasticis, a principe
ulatis vel approbatis, obedientiam præstare,
si ipsum religionis systema non tollant, co-
ramque & directionem Ecclesiæ illi com-
mittere. Primi quidem Christiani ipsi
Ecclesias constituebant & regebant. Sed
tunc magistratus suum officium deserebat,
& si quam illius habebat rationem, id e-
mne in illius oppressionem & persecutio-
nem tendebat. Rebus autem mutatis le-
ges a principe, & non ab ecclesia, con-
dendæ sunt, cujus constitutiones vim le-
gum non habent, nisi auctoritas principis
accedat. Cæterum 6. nemo se flecti pe-
tatur aut minis aut promissis, ut religio-
nem, quam veram esse sentit, abiciat, &
aliam amplectatur. (§. 85.)

§. CXLIX.

Intuitu
belli & pa-
cis.

Ad securitatem publicam conservan-
dam ante omnia necessarium est, ut cum
vicinis Rebus. pax colatur, aut, si haberi
nequeat, vires præsto sint sufficientes, ad
hostiles insultus repellendos. Cum igitur
summorum imperantium prima cura
sit, securam reddere civitatem, & cavere,
ne cives hostium invasionibus vexentur &
diripiantur,

1. Abstineant a læsionibus vicinorum, chari-
tatis & amicitia officiis bene de illis mereri stu-
deant, & si forte simultates ortæ fuerint, recon-
ciliationem & concordiam transactionibus, sa-
tisfactionis oblatione, aut bonis aliorum officiis
resituere conentur; 2. Sam. V. 11. 1. Reg. V.
1. seqq. XII. 21. seqq. XV. 18. seqq.

2. Quia vero possibile est, ut vicini Reip.
pacem & incrementa invident, aut ex
opinione læsionis acceptæ, ex cupiditate
fines protrahendi, vel alia quacunque ex
causa de bello inferendo cogitent, atque
hoc periculum averti nequeat, nisi poten-
tiæ majoris formidine, sapientis principis
est, militem conscribere & in armis exercere,
apparatum bellicum comparare, terram castellis
munire, & alios populos foedere sibi jungere, ut
eorum auxilio, si opus fuerit, uti possit; 1. Sam.
VIII. 11. 12. 1. Reg. XV. 18. seqq.

3. Sed neque hæc media semper suffici-
unt

unt ad compescendum hostem, Quodsi ergo pax & securitas conservari nequeat, nisi vis opponatur, & damnum hosti inferatur, *principi belligerare omnino licet*; 1. Sam. V. 17. seqq.

4. Cum vero bellum ideo gerere liceat, ut pax extorqueatur, quam hostis sponte dare non vult, & tale bellum dicatur defensivum, manifestum est, *sola bella defensiva esse justa*;

5. Quemadmodum autem pax & securitas unicus finis est, cujus obtinendi causa bellum geritur, ita & ab hostilitatibus abstinendum est, simulac pax ab hoste offertur, & de futura securitate rationes iniri possunt. 2. Sam. VIII. 1. seqq.

Gentes in statu naturali considerandæ sunt, et singuli homines, ideoque mutua charitatis & liaque officia sibi invicem deberent, etiam si non exigeret salus Reipublicæ. Bella non simpliciter prohibentur. Matth. V. 44. Rom. XII. 19. 20. Nam Deus magistratum instituit, ut injuriam ulciscatur, Rom. XIII. 4. & in Vet. Test. bella geri ipse jussit. Hinc & Apostolus tantum pacem coli vult, quantam possibile est. Rom. XII. 18. Et fortitudinem bellicam singulare Dei beneficium esse, David fatetur. Ps. XVIII. 35. Quare præceptum illud, de injuriis non ulciscendis, & de damno hostibus non inferendo, quando ad liberandas gentes applicatur, intelligi debet cum restrictione, *quatenus id fieri potest*.

potest salvis officiis superioribus. Cum igitur sola bella gerere liceat, quæ salvo principis officio evitari nequeunt, per se patet, abstinendum esse a bellis injustis. Justum dicunt esse bellum, quod propter illatam, aut adhuc inferendam & certo metuendam læsionem instauratur. Non enim semper expectandam esse, putant, aggressionem, sed, si certo immineat, anteverti posse. Hinc qui prius invaditur ab altero, nihilo tamen minus quandoque aggressor esse posse creditur. Neque prorsus improbanda sunt hæc principia. Dantur enim læsiones, quæ, si tollerentur, aut non impedirentur, securitatem Reip. valde turbarent, totam gentem continuis aliorum invasionibus & læsionibus exponerent, cives suis juribus & facultatibus, principem vero potentia eos defendendi privarent. Hæc omnia si princeps impune ferret, officio suo, quo civitati obstrictus est, satisfacere non posset. Sed forte læsiones illatæ aut adhuc metuendæ sunt, quas princeps ferre potest salva salute Reip. quas ulciscendi aut impediendi nulla adest necessitas, ab officii ratione dependens, & quas si bello reprimere vellet, populum suum ingentibus periculis exponeret, quibus, servata pace, carere potuisset. Bellum hoc ego quidem non injustum, minime tamen christianum dixerim. Nam & ad summos imperantes pertinet, offensiones & injurias condonare. Sic & vitæ & sanguini subditorum ex timore Dei & amore proximi parcendum est, etiam si id non sine aliquo ipsorummet detrimento

to

to fieri possit. Ergo solum illud belli genus vere justum, pium, & christianum est, quod, salvo officio principis, non poterat evitari, & pro salute ac securitate populi geritur. Hinc & bellum rursus finiendum est, si pax haberi, & officio sine armis satisfieri potest. Cæterum hæc jura vulgo jus belli & pacis dici solent.

Hujus juris intuitu cives obligantur, 1. *Tributa* solvere, quæ alendo militi & conservando apparatusi bellico impendi debent; 1. Sam. VIII. 14. 15. 2. *Negotium* belli & pacis Principis arbitrio committere, nec de ejus justitia vel injuria judicare; 3. *Militiæ* nomen dare, si inferat voluntas principis: Hoc enim vitæ genus pietati & officio christiani minime repugnat. Luc. III. 14. Matth. VIII. 5. 10. Act. X. 1. seqq. 4. *Fidem* principi datam servare; 5. *Illius personam*, jura, & familiam & cum extremo vitæ periculo tueri. Cum enim princeps propter salutem civium tot discrimina subeat, tot curis & laboribus exerceatur, num subditos deceret, salutem principis sui negligere?

Cæterum quæ adhuc restare posse videntur officia, vel principis vel subditorum, ex universalioribus christianorum officiis, superius pertractatis, & singularibus ea exercendi occasionibus, quas status civilis tum summorum imperantium tum subditorum subministrat, facile intelligi possunt.

